

ARAŞTIRMA MAKALESİ**Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kovid-19 Pandemisinde Ev Karantinası Yaşamları**
*Home Quarantine Lives of Preschool Children in the Covid-19 Pandemic*Saniye Selin DÖĞER¹, Fatma Elif KILINÇ²**ÖZ**

Amaç: Bu çalışma Kovid-19 pandemi sürecinde okul, sosyal hayat, ebeveynlerin iş yaşamında meydana gelen değişimlerin okul öncesi dönemdeki çocukların aile yaşamlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden kesitsel araştırma yöntemi ve uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynler oluşturmaktadır. Verileri toplamak amacıyla, araştırmacılar tarafından hazırlanan Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler IBMM SPSS Statistic 22 Paket programı ile betimsel analizini yapmak amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir.

Bulgular: Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönemdeki çocuklarının %63,7'sinin Kovid-19 pandemisini ailesinden öğrendiği, %33'ünün süreç nedeniyle orta düzeyde kaygılı olduğu, %98,1'inin 3T (televizyon, tablet, telefon) kullandığı, %59,4'ünün pandemi öncesi döneme göre davranış değişiklikleri gösterdiği ve %33,5'inin anne babasıyla inatlaştığı belirlenmiştir.

Sonuç: Araştırma bulgularına göre Kovid-19 pandemi sürecinin okul öncesi dönemdeki çocukların rutinlerini, kurallarını sekteye uğrattığını ve birtakım değişikliklere neden olduğunu göstermiştir. Bu sürecin, çocukların gelişimlerini en az düzeyde sekteye uğratması ve kalıcı hasarlara neden olmaması için ebeveynlere ev içi destek programları, bilgilendirmeler oluşturulabilir ve aileler desteklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Anne-baba-çocuk, kovid-19 pandemi dönemi, okul öncesi dönem.

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to determine the effects of changes in school, social life, and parents' work life on pre-school children's family lives during the Covid-19 pandemic process.

Methods: In line with the study's purpose, the cross-sectional research method and appropriate sampling method, among quantitative research methods, were used. The sample group of the study consists of parents who have children in the pre-school period. The Information Form prepared by the researchers was used to collect data. The frequency distributions were analyzed for descriptive analysis of the obtained data with the IBM SPSS Statistic 22 Package program.

Results: According to the findings of the research, 63.7% of pre-school children learned about the Covid-19 pandemic from their family, 33% were moderately anxious due to the process, 98.1% were 3T (television, tablet, telephone), 59.4% showed behavioural changes compared to the pre-pandemic period, and 33.5% stubborn with their parents.

Conclusion: According to the findings of the research, it has been shown that the Covid-19 pandemic process interrupts the routines and rules of pre-school children and causes some changes. For this process to be the lowest effect children's development and not cause permanent damage, in-home support programs and information can be created for parents and families can be supported.

Keywords: Covid-19 pandemic period, parent-child, pre-school period.

¹ Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye, ² Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye

Sorumlu Yazar: Saniye Selin DÖĞER, e-posta: sdoger@biruni.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-9988-3127

Gönderi Tarihi: 06.02.2021

Kabul Tarihi: 08.04.2021

GİRİŞ

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün korona virüs salgınına pandemi ilan etmesi ile birlikte, kısa sürede tüm dünyada çok sayıda insanı enfekte olan SARS-CoV2 virüsü insan sağlığını ciddi şekilde tehdit etmeye başlamıştır (1). Bu süreçte toplumun tüm birimlerini etkileyen bir afet türü olan Kovid-19 salgını fiziksel sağlık, ruh sağlığı, sosyal hayat, istihdam gibi tüm alanlarda insanları ve ülkeleri derinden etkilemiştir (2).

Pandemilerin diğer felaketlerde olduğu gibi; toplum etkisi, öngörülemelik, ölümler ve kalıcı etkiler gibi beliren pek çok ortak noktası bulunmaktadır (3). Pandemiler; ondan etkilenenlerin yakınlaşmasını ve toplanmasını engelleyerek diğer felaketlerden farklı olarak ayırma, tecrit ve karantina gibi zorunlulukları gerektirmektedir. Bu tür hastalıktan korunma önlemleri salgını bastırabilirken, kriz zamanlarında ailenin işleyişini düzenleyen ve koruyan aile ritüellerini, normlarını ve değerlerini engelleme gibi istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır (4,5).

Pandemi koşullarının çocuk refahı üzerinde derin bir etkisi olmuştur (6). Çocuklar gelişimsel açıdan benzer süreçlerden geçerler ancak geçirdikleri zaman dilimleri ve süreçleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar çevre, anne baba tutumu, biyolojik etmenler, salgınlar ve sosyo ekonomik düzey gibi unsurlar olarak sıralanabilir. İlk çocukluk dönemi olarak tanımlanan 48-72 ay (3-6 yaş) Piaget'in gelişim kuramına göre işlem öncesi dönemde yer almaktadır (7). Erikson'un gelişim kuramına göre "girişkenliğe karşı suçluluk duygusu" döneminde olan okul öncesi çocukları ebeveynleri dışındakilerle ilişki kurmaya başlamakta oldukları için sosyal bir dünyada yaşamının zorluklarını deneyimlemektedirler (8,9). Ama Kovid-19 salgınında uygulanan izolasyon sürecinde çocukların akranları ile birlikte sürdürdükleri okul yaşantısından ve/veya sosyal etkileşimlerden zorunlu olarak yalıtılmalarının fiziksel, sosyal ve psikolojik iyilik hali üzerinde doğrudan risk oluşturabileceği öne sürülmektedir (10). Okul öncesi çocukların bilişsel gelişimleri afetin oluşturduğu stresli yaşantılar sonucunda duraksayabilmektedir (11). Afetler sonucunda, okul öncesi dönemdeki çocuklarda öğrenme bozuklukları, bilinç bulanıklığı, konuşma bozuklukları, hafıza ve dikkat problemleri görülebilmektedir (11-14). Kovid-19'un etkilediği bireylerin kapsamı düşünüldüğünde çocukların bilişsel, sosyal, fiziksel ve dil gelişim düzeyleri nedeniyle diğer gelişim dönemlerindeki bireylere göre Kovid-19 salgını gibi kriz durumlarından ve bu kriz yaşantılarının yansımalarından daha fazla zarar görebilme ihtimalleri vardır (15). Kovid-19 pandemi sürecinde çocuklar öfke, değersizlik, korku, üzüntü, suçluluk, kaygı gibi duyguları hissedebilir ve bu duyguları farklı şekillerde çevredeki bireylere yansıtabilirler (16,17). Bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim henüz tamamlanmadığı için çocuklar yaşadığı öfkeyi ağlayarak, ebeveynlerini suçlayıp onlara küserek, vurarak, kendisini onlardan yalıtarak ya da

oyuncaklarına saldırgan davranarak gösterebilirler (18). Çocukların içinde buldukları yaş ve/veya gelişim dönemine pandemi gibi durumlarda yaygın olarak gösterdikleri tepkileri inceleyen çalışmalarda, okul öncesi dönemdeki çocuklarda yaygın olarak isteksizlik, oyuna odaklanmada güçlük, biberon kullanımı, parmak emme, tuvalet kazaları gibi kronolojik yaş ve gelişim düzeyiyle uyumu olmayan bazı davranışların yanı sıra, anne-babadan ayrılmama gibi durumların gözlenebileceği belirtilmektedir (19).

Aile birbirini etkileyen alt sistemlerden oluşan bir yapıdır (20). Bu yapı içerisinde eşlerin birbiri ile ilişkisi, anne ve babanın çocuk/çocuklarıyla ilişkisi, kardeşlerin birbiri ile olan ilişkisi çocuğun gelişimini, aile düzen ve ritimlerini, çocuğun kişilik gelişimini ve yetişkinlikte ki tutum ve davranışlarını etkilemekte ve şekillendirmektedir. Ailenin temel görevleri arasında çocuğun psikolojik, sosyal ve fizyolojik gereksinimlerini karşılayarak sağlıklı bir çocukluk yaşaması ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesini sağlamak yer almaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde (48-72 ay) okula başlama, aile dışında çevre ile iletişim ve etkileşiminin artması, akranlarını ve öğretmenlerini gözlemlemesi ve model almasıyla çocuğun gelişiminde ailesine ek olarak çevrede gelişimini olumlu ya da olumsuz etkileyen bir etmen olarak ele alınmaktadır (21, 20). Okul öncesi dönemde yaş ilerledikçe, akranlarla geçirilen sürelerde artış görülmektedir (22-24). Okul öncesi dönem, çocukların akranlarıyla sosyal kabul adına çeşitli etkileşimler içinde buldukları yıllardır. Bu etkileşimler içinde kazanılan yeni iletişim becerileri, ilişkilerin devamını sağlar, uyumu, yakınlığı da beraberinde getirir. İletişim becerileri gelişirken, akranlarla yaşanan sorunları çözmek için davranışsal çözümler de üretilir (25). Okul öncesi dönemdeki olumlu akran ilişkileri, sosyal kabulü ve sosyal yeterliliği etkileyebilmektedir (26). Sosyal izolasyon sürecinde okul öncesi çocuklar akran öğretimi ile kazanacağı becerilerden mahrum kalacaktır. Pandemi yaşamının ilk çocukluk ve yetişkinlikte bireylerin arkadaşlık ilişkilerini, akran iletişim ve etkileşimini olumsuz olarak etkilemesi muhtemeldir (27).

Çevresel faktörler ve özellikle aile yaşamı çocuğun gelişiminde temel teşkil etmektedir. Kovid-19 pandemi döneminde aile yaşamı, çocukların rutinleri, eğitim yaşamları, ebeveynlerin ruh sağlıkları buna bağlı olarak çocukların ruh sağlıkları etkilenmiş ve ailelerin hayatlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Lee ve arkadaşlarının (28) aile ilişkilerini incelediği çalışmada Kovid-19 ev karantinaları nedeniyle aile ile geçirilen zamanda meydana gelen artış, aile ilişkilerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Aile içinde geçirilen zamanın artışını ve bakım için çocuğa ayrılan sürenin değişimini inceleyen bir diğer çalışmada ise 2 saat 48 dakika olan çocuk bakım süresi 3 saat 42 dakika olmuş ve bakım süresi 54 dakika artış göstermiştir. İspanya’da yapılan bir çalışmanın sonuçları Kovid-19 nedeniyle evdeki aile hapsi aile üyelerinin ilk haftadan sonra %34,6’sının kendilerini gergin hissettiklerini ortaya

koymuştur (29). Stres, aile ilişkileri için bir risk faktörü oluşturabilen problem çözme kapasitesine, karar verme sürecine ve çatışma yönetimine zarar verme eğilimindedir (30). Wang ve arkadaşlarının (31) Kovid-19'un aileler üzerindeki psikolojik etkilerini araştırdığı çalışmada çocuklu ailelerin çocuksuz ailelere göre daha yüksek stres, anksiyete ve depresyon yaşadığı belirlenmiştir. Vale do Rio dos Sinos Üniversitesi Bebekle İlgili Çalışmalar Merkezi tarafından toplanan bilgilere göre, aileler için en büyük zorluklar; birden fazla görevle uğraşmak, çocuklara ilgi göstermek, bir rutin oluşturmak, çocuklarla oynamak, neler olduğunu açıklamak, görevleri paylaşmak ve okul faaliyetlerine yardımcı olmak olarak belirtmiştir (32). Kore'de Pandemi yaşamının aile içi ilişkilerine etkisinin incelendiği çalışmada aileyle birlikte geçirilen süredeki büyük artışın, aile ilişkilerinin kalitesinde hem olumlu hem de olumsuz roller oynadığı, Kovid-19'dan önce yakın ve şefkatli ilişkileri olan aileler için pandemi, eşleriyle veya çocukları ile ev dışında dikkatleri dağılmadan samimi zaman geçirmelerine yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, aile üyeleriyle artan etkileşimlerin anlaşmazlıkları, gerilimleri ve memnuniyetsizliği arttırdığını belirlemişlerdir (28). Özellikle çocukların ve annelerinin Kovid-19 sürecinin sebep olduğu fiziksel, psikolojik, istihdam gibi sorunlardan dolayı aile içi şiddet görmeye karşı daha savunmasız oldukları ifade edilmiştir (33). Bu dönemde çocuğa yönelik aile içi şiddetin de arttığı belirtilmektedir (34). Ayrıca okulların ve kreşlerin kapatılması, çalışan anneleri çocukların bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda büyük ölçüde zorlamıştır (35).

İspanyol gribi tarihte uzun dönemli sonuçları, çeşitli yönlerden araştırılmış ilk salgındır. Almond'un (36) yaptığı araştırmada; salgından birkaç ay önce ve sonra doğanlar karşılaştırılmış, salgına maruz kalan kadınların çocuklarında daha çok fiziksel engelle rastlandığı ve bu grubun yaşam boyu daha düşük eğitim düzeyine ve gelire sahip oldukları bulunmuştur. Kovid-19 pandemi sürecinde ABD'de yapılan bir araştırmaya göre çocuk polikliniklerinde başvurulara azalma olmasına rağmen çocuk psikiyatri başvurularında %90-100'lük artış olduğu görülmüştür (37). Pandemi sürecinde çocuklarda psikolojik olarak anlamlı etkilerin bulunduğu görülmektedir. Sprang ve Silman (38) karantinaya alınan çocuklarda, karantinaya alınmayanlara göre ortalama travma sonrası stres puan ortalamalarının dört kat daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Dahası, yaşam tarzı değişiklikleri ile evde hapsedilmenin neden olduğu psikososyal stres arasındaki etkileşim, çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerindeki zararlı etkileri daha da kötüleştirebilir. Bu da bir kısır döngüye neden olabilir. Çocukların gelişimlerinin sekteye uğradığı Kovid-19 pandemi döneminde çocukların rutinleri, aile içinde yaşadıkları değişimleri belirleyerek çocukların gelişimini bu doğrultuda destekleyebilmek açısından çalışma bulguları önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda araştırmada geçtiğimiz son bir yıllık süreçte küresel etkileri olan Kovid-19 pandemi sürecinde

ev karantinası dönemini, okul öncesi çocuklarının ebeveynleri ile olan aile yaşamlarını ve yaşadıkları değişikliklerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma Kovid-19 pandemi sürecinde ev karantinası dönemini, okul öncesi çocuklarının ebeveynleri ile olan aile yaşamlarını ve yaşadıkları değişiklikleri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden kesitsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kesitsel araştırma modeli, evrenden bir kesit alarak bir olgu, durum, problem, tutum ya da konunun yaygınlığını bulmaya en uygun, tek seferde yapılan çalışma ya da durum çalışmaları olarak tanımlanmaktadır (39).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örnekleme, okul öncesi dönemde çocuğa sahip, ulaşılabilen ve çalışmayı katılmayı kabul eden 212 ebeveyn oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan Bilgi Formu kullanılmıştır. Bilgi Formu'nda araştırmaya katılan ebeveynlerin yaş, eğitim, iş gibi demografik bilgilerini belirtmeye yönelik sorular ve Kovid-19 pandemisi döneminde çocukları ile oynadıkları oyun, ev kuralları, aile yaşamları, çocuklarının gelişimlerini belirtmeye yönelik sorular yer almaktadır. Oluşturulan Bilgi Formu üç uzman görüşe sunularak revizyon süreçleri tamamlandıktan sonra ebeveynler tarafından doldurulmuştur.

Veri Toplama Süreçleri

Çalışmanın verileri Google Form aracılığıyla araştırmaya katılmayı kabul eden 212 ebeveynin Kovid-19 pandemisi döneminde yaşamlarında meydana gelen etkileri temel olarak doldurmaları istenmiş ve sonuçlar bu doğrultuda elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken IBM SPSS Statistic 22 paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin frekanslarını betimlenmesi için frekans dağılımı yapılmıştır. Frekans dağılım tablosu, deneysel ve tarama araştırmalarında toplanan verilerin genel betimlemesinde kullanılır (40).

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya katılan ebeveynlerden elde edilen bulguların yüzde ve frekanslara göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya katılan ebeveynlerin ve çocuklarının demografik bilgileri

Demografik Bilgiler	f	%	
Yaş	48 - 60 ay	58	27,4
	61 - 72 ay	154	72,6
Cinsiyet	Kız	104	49,1
	Erkek	108	50,9
Kardeş sayısı	Tek çocuk	86	40,6
	1	80	37,7
	2	35	16,5
	3	10	4,7
	4	1	0,5
Anne Öğrenim	İlkokul	11	5,2
	Lise	45	21,2
	Önlisans	31	14,6
	Lisans	99	46,7
	Yüksek lisans	26	12,3
Baba Öğrenim	İlkokul	16	7,5
	Lise	56	26,4
	Önlisans	30	14,2
	Lisans	87	41
	Yüksek lisans	23	10,8
Pandemi öncesi okul öncesi eğitim	Evet	156	73,6
	Hayır	56	26,4
Pandemi sırasında okul öncesi eğitim	Evet	44	20,8
	Hayır	168	79,2

Araştırmaya katılan 212 ebeveynin 58'inin (%27,4) 48-60 aylık, 154'ünün (%72,6) 61-72 aylık çocuğa sahip oldukları, çocukların 104'ünün (%73,6) kız, 108'inin (%50,9) erkek olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Çocukların 156'sı (%73,6) pandemi öncesinde okul öncesi eğitime

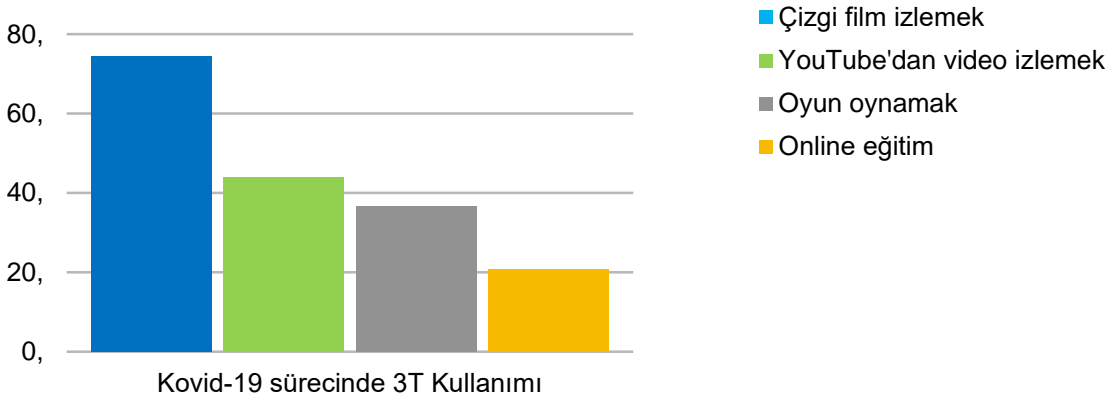
devam etmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin %40,6'sının tek çocuğu, %37,7'sinin iki çocuğu bulunmaktadır. Annelerin %46,7'si babaların ise %41'i lisans mezunudur.

Çalışmaya katılan annelerin %26,4'ünün Kovid-19 pandemisi ile çalışma hayatı evde online olarak sürerken, %42,9'unun ise ev hanımı olduğu için Kovid-19 ile iş yaşamlarında rutin dışı bir değişiklik meydana gelmemiştir. Babaların ise %22,2'si Kovid-19 pandemisi ile çalışma hayatı evde online olarak devam ederken, %49,5'i her gün işe gitmeye devam etmektedir.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin %63,7'si 48-72 aylık çocuklarıyla Kovid-19 pandemisini gelişimlerine uygun olarak anlatıp konuştuklarını, %17,5'inin ise anne baba kendi aralarında konuşurken, %8'inin televizyondan, %5,7'si öğretmeninden öğrendiğini belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin Kovid-19 pandemisi ile ilgili olarak çocuklarının kaygı öz değerlendirmelerinde; %33'ü çocuklarının orta düzeyde kaygılı olduğunu, %25'i ise çocuğunun kaygılı olmadığını belirtmiştir.

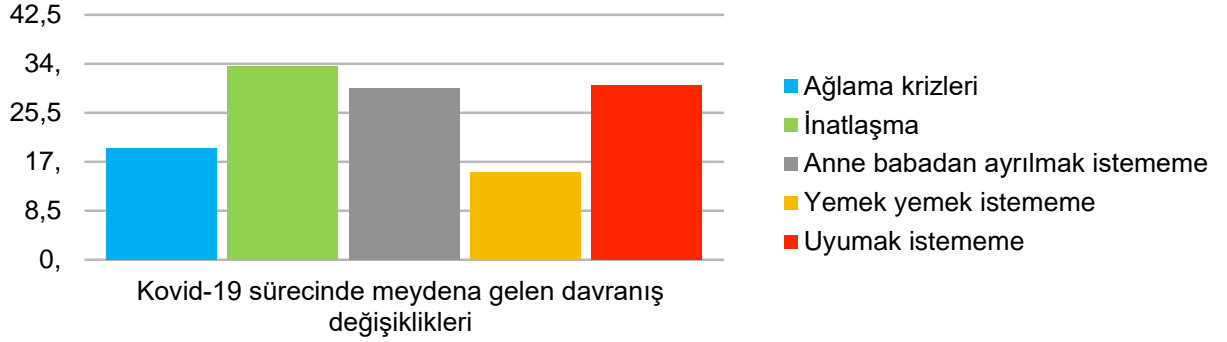
Kovid-19 karantina süreci boyunca çocuklarıyla evde kalan ebeveynler çocukları ile birlikte ev işlerini yaptıklarını (%66), mutfak aktiviteleri yaptıklarını (%73,1), kitap okuduklarını (%74,5), resim yaptıklarını (88,2), yap-boz oyunları oynadıklarını (%61,3), kart oyunları oynadıklarını (%50,5), spor egzersizleri yaptıklarını (%53,8); evde boğmaca oyunları (%82,5), evcilik oyunları (%55,7), masa oyunları (%68,4) oynamadıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 1. Kovid-19 pandemi sürecinde okul öncesi dönem çocuklarında 3T kullanımı şekilleri

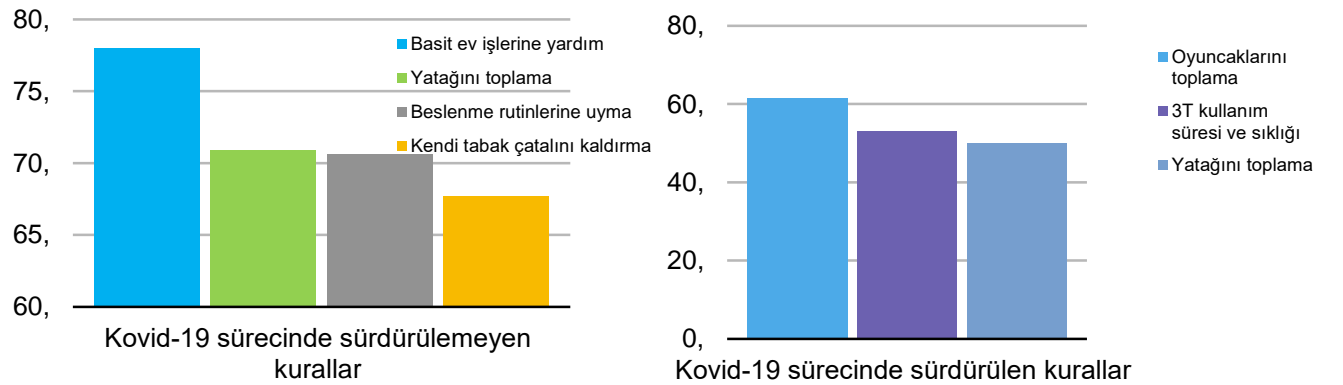
Araştırmaya katılan okul öncesi dönem çocuklarının %98,1'inin 3T (televizyon, telefon, tablet) kullandıklarını, 3T kullanımında; %74,5'inin çizgi film izlemek, %43,9'unun YouTube'dan video izlemek, %36,8'inin oyun oynamak, %20,8'inin online eğitim için kullandıklarını belirtmiştir (Şekil 1).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %38,7'si Kovid-19 karantina sürecinin bittiğinde yapacakları ile ilgili hayal kurduklarını belirtirken ebeveynlerin %36,8'i Kovid-19 pandemi sürecinin çocuklarının gelişiminde gerilemeye neden olmadığını düşündüklerini belirtmiştir.

Şekil 2. Kovid-19 pandemi sürecinde okul öncesi dönem çocuklarında meydana gelen davranış değişiklikleri

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %59,4'ünün okul öncesi dönemdeki çocuklarının Kovid-19 pandemi sürecinde davranış değişiklikleri gösterdiğini; %33,5'inde inatlaşma, %30,2'sinde uyumak istememe, %29,7'sinde anne babaya yapışma, ayrılmak istememe, %19,3'ünde ağlama krizleri, %15,1'inde yemek yemek istememe davranışı görüldüğünü belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 3. Kovid-19 pandemi sürecinde kurallar

Ebeveynlerin Kovid-19 pandemi sürecinde karantina öncesi koydukları kurallardan; basit ev işlerine yardım etme (%78), yatağını toplama (%70,9), beslenme rutinlerine uyma (%70,6), kendi tabak çatalını masadan kaldırma (%67,7) kurallarını sürdürmediklerini, oyuncaklarını toplama (%61,4), 3T kullanım süresi ve sıklığı (52,9), uyku saati (%50) kurallarını sürdürdüklerini belirtmişlerdir (Şekil 3).

Kovid-19 pandemisi ev karantinası sürecinde ebeveynler çocuklarının %64,6'sında saldırgan davranış görülmediğini belirtirken, ebeveynlerin %35,4'ü saldırgan davranış gösterdiklerini

belirtmiştir. Saldırgan davranış gösteren çocukların ebeveynlerinin saldırgan davranışa çözüm yollarında %79,5'i konuştuğunu, %11,4'ü sevdiği şeyleri yapmasına izin vermediğini belirtirken bu çözüm yollarına çocukların %35,8'i özür dileyip aynı davranışı yeniden yaptığını, %14,6'sı özür dileyip davranışı bir daha yapmamakta, %14,2'si ailesine küstüğünü belirtmiştir.

TARTIŞMA

Kovid-19 pandemisi ile aile yaşamlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Ebeveynlerin iş rutinleri, çocukların okul rutinleri ve bunlara bağlı olarak ailelerin yaşam rutinlerinde değişimler oluşmuştur. Yapılan bir çalışmaya göre, uzamış süre enfeksiyon korkusu, hayal kırıklığı ve can sıkıntısı, yetersiz bilgi, sınıf arkadaşları, arkadaşlar ve öğretmenlerle yüz yüze temas eksikliği, evde kişisel alan eksikliği ve ailenin mali kaybı gibi stresler çocuklarda daha sorunlu ve kalıcı etkilere neden olabilmektedir (41). Yapılan çalışma bulgularına göre de pandemi sürecinde çocuklarda davranış bozukluklarında artış olduğu, ebeveynlerin ev kurallarını sürdürmede zorlandıkları görülmüştür. Kurt Demirbaş ve Sevgili Koçak (42) tarafından 2-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle görüşme formları aracılığıyla yapılan çalışma sonuçlarına göre 30 ebeveyninden 16'sının çocuklarında uzun süre evde kalmak süreci yaşamaları nedeniyle duygu değişimleri olduğu görülmüştür. Pandemi sürecinde okulların kapatılması ile duygu değişimlerinin yaşanması, uyku ve yemek sorunlarının görülmesinde artış yaşanmasına neden olmuştur. Çalışmanın bulguları ile sınırlı literatürde yer alan araştırmaların bulguları benzerlik göstermektedir.

Çaykuş ve Mutlu Çaykuş (43) tarafından çocukların pandemi öncesi ve sonrasında gösterdikleri tepkileri inceledikleri çalışmada aile üyelerinin işlerini evden yürütmesi, çocukların akranları ile ilişkilerinin sekteye uğraması çocukların korku ve kaygı düzeylerinin arttığını göstermektedir. Çalışma bulgularına göre ebeveynler çocuklarının orta düzeyde kaygılı olduğunu belirtmiştir. Ev hapsi durumunda, çocukların yardım alabilecekleri en yakın ve en iyi kaynak ebeveynlerdir. Çocuklarla yakın ve açık iletişim kurmak, herhangi bir fiziksel ve psikolojik sorunu belirlemek ve çocukların uzun süreli izolasyonda rahatlatmasının anahtarıdır. Ebeveynler genellikle çocuklar için sağlıklı davranışta önemli rol modellerdir. İyi ebeveynlik becerileri, çocuklar evde hapsedildiğinde özellikle önemli hale gelir. Çocuk performansını ve davranışını izlemenin yanı sıra, ebeveynlerin kimliklerine ve ihtiyaçlarına da saygı duymaları ve çocukların öz disiplin becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları gerekir.

Çocuklar sürekli olarak salgınla ilgili haberlere maruz kalıyorlar, bu nedenle bu konular hakkında çocuklarla doğrudan konuşmak kaygılarını hafifletebilir ve paniği önleyebilir (44). Çalışmadan elde edilen bilgilere göre ailelerin büyük çoğunluğu pandemi hakkında çocuklarını

bilgilendirmemektedir. Çocukların yaşına, bilişsel gelişim becerilerine göre sürecin anlatılması çocukların kendilerini güvende hissetmelerini, kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlarken süreci hem çocuğun hem de ailenin daha kolay yaşamasını sağlayabilir. Yaş grubu 2-6 olan ebeveynlerin bakış açısıyla Kovid-19 pandemi sürecinin 30 ebeveyn ile değerlendirildiği çalışmada 23 ebeveynin çocuklarına Kovid-19 pandemi sürecini anlattıkları belirlenmiştir (42). Ghosh ve arkadaşlarının (45) pandemi sürecinin çocuklar üzerindeki etkisini inceledikleri çalışma bulgularına göre de ailenin salgın sürecinin çocukların yaşlarına göre anlatılması gerektiğinin önemi belirtilmiştir.

Ev hapsi, ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimi geliştirmek için iyi bir fırsat sunabilir, çocukların aileye dâhil edildiği faaliyetler ve kendi kendine yeterlilik becerilerini geliştirir. Doğru ebeveynlik yaklaşımları ile aile bağları güçlendirilebilir ve çocuğun psikolojik ihtiyaçları karşılanabilir (46). Yapılan araştırmaya göre ailelerin pandemi sürecinde çocukları ile ev aktivitelerini daha çok yaptıkları, ev rutinlerinde birlikte rol aldıkları görülürken; ailelerin çocukları ile birlikte oynadıkları oyun/yaptıkları etkinlik tercihinde masa başı aktiviteleri tercih ettikleri, hareketli oyunlar oynamayı tercih etmedikleri belirlenmiştir. Bunun nedeni olarak anne babaların pandemi süreci nedeniyle evde online çalışma, stres, iş ve ev hayatındaki sorumlulukların değişmesi, maddi kaygı, ev içi iş yükünün artması gibi faktörlerin etkili olduğu hareketli oyunların daha çok enerji gerektirmesi nedeniyle oynamayı tercih etmedikleri düşünülmektedir. Bu bulguya ek olarak evcilik oyununun oynanmamasının nedeni olarak da ev içi rutinelere çocukların dâhil edilme oranının yükselmesi ile evcilik oyununun oynanmamasına neden olabileceği düşünülmektedir. Kurt Demirbaş ve Sevgili Koçak (42) tarafından yapılan araştırmada 30 ebeveyninden 24'ünün çocukları ile fiziksel etkinlikler (kitap okuma, zekâ oyunları, okul ödevleri, öğretmenle görüşme, uyku öncesi hikaye okuma) yaptıklarını belirtmişlerdir. Kundu ve Bhowmik (47) tarafından yapılan salgın sürecinin toplum üzerinde etkilerinin incelendiği çalışma bulgularına göre ebeveynlerin çocukları ile hareketli etkinlikler yapmayı tercih ettikleri ve çoğunlukla çocuklarıyla ev işlerine yardım aktivitelerini yapmayı tercih ettikleri belirlenmiştir.

Kovid-19 pandemi süreci ile çocukların evde 3T ile vakit geçirme süresinde artış meydana gelmiştir. Çevrimiçi eğitimin çocukların 3T kullanımını artırdığı varsayılmış olsa da yapılan çalışmaya göre çocukların 3T'yi en çok çizgi film izlemek, video izlemek ve oyun oynamak için kullandıkları görülmüştür. Bu bulguya göre ebeveynlerin ev yaşamı sürecinde çocuklarının bakımında 3T bakıcılarından yardım aldıkları, çocukların pandemi sürecinde çevrimiçi eğitimden daha ziyade diğer nedenlerle teknolojik aletlerle iç içe oldukları belirtilebilir. Witt ve arkadaşları (48) tarafından yapılan çalışmada da okula devam edilememesi ve sosyal

yaşamdan uzaklaşılması internet ve sosyal medya kullanımının süresinde artış olduğunu göstermektedir. Pandemi sürecinde çevrim içi oyunlara katılımın artış gösterdiği (49), bilişsel gelişim etkinlikleri yerine ders ve ders dışı etkinliklerin dijital dünyada yürütüldüğü belirlenmiştir (31). Yapılan araştırmalar çalışma bulgularını desteklerken, Jiao ve diğ. (50) tarafından yapılan araştırmada ise salgın sürecinde çocukların en çok fiziksel aktivitelere yöneldikleri ardından okuma etkinlikleri yaptıkları ve sosyal medya kullandıkları gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, Kovid-19 pandemi yaşamının okul öncesi dönem çocuklarının ve ebeveynlerinin rutinlerinde, kurallarında, düzenlerinde ve gelişimlerinde değişiklikler meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Ev hapsinin sonuçlarını hafifletmek için hükümet, sivil toplum kuruluşları, toplum, okul ve ebeveynler durumun olumsuz yönlerinin farkında olmalı ve bu sorunları etkili bir şekilde ele almak için daha fazlasını yapmalıdır.

Pandemiler seyrek olmakla birlikte, birçok çocuğun ve ailelerinin yaşamlarını fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak etkileme olasılığı bulunan, potansiyel olarak yıkıcı krizlerdir. Halk sağlığı, sağlık bakımı ve davranışsal sağlık alanlarındaki müdahale ekipleri, hastalık önleme önlemlerinin çocuklarda ve ailelerde olumsuz psikososyal sonuçların olasılığını en aza indirecek şekilde anlaşılmasını ve uygulanmasını sağlamak için pandemi sırasında işbirliği içerisinde olmalıdır. Etkilenen anne-baba-çocuk rutinleri, sosyal hayat gibi konularda ebeveynler ile çocukları geliştirmeye ve desteklemeye yönelik eğitim programları tasarlanabilir.

KAYNAKLAR

1. WHO. Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> (accessed Feb 29, 2020).
2. Karakaş M. Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 2020, 40 (1), 541-573.
3. Tunç A, Atıcı FZ. Dünyada ve Türkiye’de pandemilerle mücadele: risk ve kriz yönetimi bağlamında bir değerlendirme, Troyacademy, 2020, 5(2), 329-362, doi:10.314454/usb.808685
4. Sprang G, Silman M. Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters, Disaster Med Public Health Prep 2013; 7: 105–10.
5. Fiese BH, Spagnola M. The interior life of the family: looking from the inside out and the outside in. In: Masten AS, ed. Multilevel Dynamics in Developmental Psychopathology: Pathways to the Future. New York, NY: Taylor & Francis Group/Lawrence Erlbaum Associates; 2007:119-150.

6. Akkan B. Kovid-19'un çocuklar üzerinde etkisi ve çocuk odaklı sosyal politikalar, TESEV Değerlendirme Notları, 2020, 6.
7. Budak Y, Gençtanırım Kurt D, Kula SS. Bilişsel gelişimde farklı görül geliştiren Henry Wallon ve Jean Piaget'in görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2018, 48, 415-436, doi:10.21764/mauefd.425918
8. Burger JM. Kişilik. Sarıoğlu ID (eds.) İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006.
9. Geçtan E. Psikanaliz ve Sonrası, 5. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
10. Di Giorgio E, Di Riso D, Mioni G, Cellini N. The interplay between mothers 'and children behavioral and psychological factors during Covid-19: An Italian study, Preprint, 2020, doi. org/10.31234/osf.io/dqk7h
11. Speier A. H, Nordboe D. Psychosocial issues for children and adolescents in disasters. Washington, D.C: SAMHSA's National Mental Health Information Center, 2005.
12. Kolominsky Y, Igumnov S, Drozdovitch V. The psychological development of children from belarus exposed in the prenatal period to radiation from the chernobyl atomic power plant, Journal of Child Psychology and Psychiatry, 1999, 40 (2), 299-305.
13. Kukuoğlu A. Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psiko-eğitim programı, Afet ve Risk Dergisi, 2018, 1(1), 39-52.
14. Trethowan V, Roberts M. Possible Reactions of Students After A Natural Disaster., 1985. Erişim adresi: <https://education.vic.gov.au/Pages/default.aspx>, Erişim tarihi: 20.07.2020
15. Lieberman A. F, Chu A, Van Horn P, Harris W. W. Trauma in early childhood: Empirical evidence and clinical implications, Development and Psychopathology, 2011, 23, 397-410. doi:10.1017/S0954579411000137
16. Boelen P. A, Spuij M. Symptoms of post-traumatic stress disorder in bereaved children and adolescents: Factor structure and correlates, Journal Of Abnormal Child Psychology, 2013, 41(7), 1097-1108.
17. Scheeringa MS, Zeanah CH, Cohen JA. PTSD in children and adolescents: Toward an empirically based algorithm, Depression and Anxiety, 2011, 28(9), 770-782.
18. Dyregrov A. Grief in children: A handbook for adults second edition, Jessica Kingsley Publishers, 2008.
19. Imran N, Zeshan M, Pervaiz Z. Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic, Pakistan Journal of Medical Sciences, 2020, 36 (COVID19-S4) doi:10.12669/ pjms.36.COVID19-S4.2759
20. Öngider N. Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2013, 5(4), 420-440, doi: 10.5455/cap.20130527
21. Furstenberg FF. Fathering in the inner city, J Fam Psychol, 1999; 24:143-185.
22. Eckerman, CO, Peterman K. Peers and infant social/communicative development. G. Brenner, A. Fogel (Eds.), Blackwell Handbook of Infant Development. USA: Blackwell Publishing, 2004.
23. Erwin P. Friendship And Peer Relations in Children. New York: John Wiley & Sons Publishers, 1993.
24. Santrock JW. Child development. (tenth edition). New York: McGraw- Hill Publishing, 2004.

25. Hay DF. Yours and mine: Toddlers 'talk about possessions with familiar peers, *British Journal of Developmental Psychology*, 2006, 24, 39-52.
26. Walker S. Teacher reports of social behavior and peer acceptance in early childhood: Sex and social status differences, *Child Study Journal*, 2004, 34, (1), 13-28.
27. Aral N, Aysu B, Kadan G. (2020). Covid 19 sürecinde çocuklar: gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler.
Erişim Adresi: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiI XuGi09_vAhWF_aQKHe9dCrkQFjAGegQICRAD&url=https%3A%2F%2Fwww.ankara.edu.tr%2Fwp-content%2Fuploads%2Fsites%2F6%2F2020%2F05%2FCOVID-19-SURECINDE-COCUKLAR.docx&usg=AOvVaw2plCgDkx50MJAuVFBZZuEP Erişim Tarihi: 01/03/2021
28. Lee J, Chin M, Sung M. How has covid-19 changed family life and well-being in Korea?, *Journal of Comparative Family Studies*, 2020, 51(3-4), doi:10.3138/jcfs.51.3-4.006
29. Ayuso L, Requena F, Rodriguez O, Khamis N. The effect of covid-19 confinement on the spanish family: adaptation or change?, *Journal of Comparative Family Studies*, 2020, 51(3-4), 274-287, doi:10.3138/jcfs.51.3-4.004
30. Soares MRZ, Modesto JG. (2020). Estratégia de resolução de conflitos aplicada a famílias. *Sociedade Brasileira de Psicologia*. Erişim adresi: <https://www.sbponline.org.br/enfrentamento-covid19> Erişim tarihi:12.01.2021
31. Wang G, Zhang YI, Zhao J, Zhang J, Jiang F. Mitigate the effects of home confinement on children during the Covid-19 outbreak, *The Lancet*, 2020, doi:10.1016/s0140-6736(20)30547-x
32. Da Silva IM, Lordello SR, Schmidt B, De Melo Mietto GS. Brazilian families facing the covid-19 outbreak, *Journal of Comparative Family Studies*, 2020, 51(3-4), 324-336, doi:10.3138/jcfs.3-4.008
33. Bradbury-Jones C. Isham L. The pandemic paradox: the consequences of covid-19 on domestic violence, *Journal of Clinical Nursing*, 2020, 29(13-14), 2047-2049, doi:10.1111/jocn.15296
34. Yanke R. (2020). Crece la violencia contra menores en el hogar por el aislamiento: "Mi familia no me habla, me siento sola y me he acabado cortando". *El Mundo*. Erişim adresi: <https://www.elmundo.es/papel/historias/2020/05/07/5eb2ebc821efa029508b462e.html> Erişim tarihi:12.01.2021
35. Alon TM, Doepke M, Olmstead-Rumsey J, Tertilt M. The impact of covid-19 on gender equality. *National Bureau of Economic Research*, 2020, 1-39.
36. Almond D. (2006). Is the 1918 Influenza pandemic over? Longterm effects of in utero Influenza exposure in the post-1940 U.S. population. *Journal of Political Economics*, (114), 672-712. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1086/507154>.
37. Sing S, Roy D, Sinha K, Parveen S, Sharma G, Joshi G. Impact of covid-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: a narrative review with recommendations, *Psychiatry Research*, 2020, 239, 1-10, doi: 10.1016/j.psychres.2020.113429
38. Sprang G, Silman M. Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters, *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 2013, 7(1), 105-110.
39. Çokluk Ö. Araştırma Yöntemleri, 3. Baskı. Ankara, Edge Yayınları, 2011.

40. Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 27. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2020.
41. National Health Commission of the People's Republic of China. Guideline for psychological crisis intervention during 2019-nCoV. Jan 26, 2020. <http://www.nhc.gov.cn/jkj/s3577/202001/6adc08b966594253b2b791be5c3b9467.shtml> (Erişim Tarihi: 20/01/2021)
42. Kurt Demirbaş N, Sevgili Koçak S. 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısıyla Covid-19 salgın sürecinin değerlendirilmesi, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2020, 7(6), 328-349.
43. Çaykuş E, Mutlu Çaykuş T. Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları, 2020, 7(5), 95-113.
44. Sarman A, Tuncay S, Sarman E. Covid-19 pandemi sürecinde medyanın 3-18 yaş arasındaki çocuklar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisinin önlenmesi, Van Sağlık Bilimleri Dergisi, 2020, 13, 69-75.
45. Ghosh R, Dubey MJ, Chatterjee S, Dubey S. Impact of COVID-19 on children: Special focus on psychosocial aspect, Minerva Pediatrica, 2020, doi:10.23736/S0026-4946.20.05887-9.
46. Perrin EC, Leslie LK, Boat T. Parenting as primary prevention, JAMA Pediatr 2016, 170: 637-38.
47. Kundu B, Bhowmik D. Societal impact of novel corona virus (COVID-19 pandemic) in India. 2020, DOI: 10.31235/osf.io/vm5rz.
48. Witt A, Ordóñez A, Martin A, Vitiello B, Fegert JM. Child and adolescent mental health service provision and research during the Covid-19 pandemic: Challenges, opportunities, and a call for submissions, Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 2020, 14(19).1-4. <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00324-8>.
49. King DL, Delfabbro PH, Billieux J, Potenza MN. Problematic online gaming and the Covid-19 pandemic, Journal of Behavioral Addictions, 2020, doi: 10.1556/2006.2020.00016.
50. Jiao WY, Wang LN, Liu J, Fang SF, Jiao FY, Pettoello-Mantovani M, Somekh E. Behavioral and emotional disorders in children during the covid-19 epidemic. The Journal of Pediatrics, 2020, doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013.